

Josep Benet

MEMÒRIES

De l'esperança a la desfeta
1920-1936

edicions

62

JOSEP BENET

Memòries
De l'esperança a la desfeta
(1920-1939)

Edicions 62

Barcelona

El text *Temps d'esperança i d'aprenentatge* (1920-1936)
va rebre el Premi de la Fundació Ramon Trias Fargas de 2007.

La publicació d'aquesta obra ha rebut el suport
del Centre d'Història Contemporània de Catalunya

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor
qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes
per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos
Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar
algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com;
91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic
i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Primera edició: març del 2008

Primera edició ampliada: març del 2020

© Hereva de Josep Benet, 2008

© Fotos Arxiu de l'Abadia de Montserrat, 2008

© Fotos Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2008

© Fotos Arxiu Nacional de Catalunya, 2008

© Fotos Biblioteca Pavelló de la República, 2008

© Fotos Aisa, 2008

© Fotos Magnum, 2008

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.

Diagonal, 662-664, 08034 - Barcelona

info@grup62.com

www.edicions62.cat

Fotocomposició: Víctor Igual, s.l.

DIPÒSIT LEGAL: B. 3.320-2020

ISBN: 978-84-297-7847-2

I

INFANTESA

El 14 d'abril de 1920 vaig néixer a Cervera, al carrer Major, número 97. Sóc, doncs, cerverí i, per tant, segarrenc. Em batejaren el 27 d'abril següent, festa de la Mare de Déu de Montserrat, patrona de Catalunya. Vaig fer la primera comunió a la parròquia de Sant Antoni, també de Cervera, el 8 de setembre de 1927, diada de les marededéus trobades, i, per tant, també de la de Montserrat. Onze anys després del meu naixement, dia per dia, el 14 d'abril de 1931, Francesc Macià proclamà la República Catalana. A partir d'aquest fet, quan he hagut de dir la data del meu naixement, sovint he sentit comentar: «Ah, el dia de la proclamació de la República. Havies de ser republicà...». I quan he hagut de facilitar la del meu bateig i la de la meva primera comunió, el comentari ha estat: «Havies de ser montserratí, per força...». I, certament, durant la meva ja llarga vida, he estat sempre republicà —de la República Catalana!— i montserratí.

El meu pare, Pau Benet i Camps, havia nascut a Puigverd d'Agramunt, a la comarca de la Ribera de Sió, que pertany ara oficialment a la d'Urgell. Pel seu llinatge, formava part d'una de les branques «Benet», procedents de la casa pairal de Cal Segarrenc del poble veí de Mafet. A l'arbre genealògic de què dispo- so, aquesta branca arrenca del matrimoni entre Felip Benet i de

Prenyanosa (1729-1776) i Francesca Bosch i de Miralles, celebrat a la capella de Cal Segarrenc. Aquesta branca Benet s'escampà per Cervera, Guissona, les Borges Blanques, Montblanc, Barcelona i algun altre indret. Un d'aquests Benet, durant el segle XIX, emigrà a Mèxic. Un altre fou delegat de la comarca de la Ribera de Sió a l'Assemblea de la Unió Catalanista de Manresa (1892), la que aprovà les famoses Bases.

Els meus avis paterns foren Felip Benet i Serra i Magdalena Camps i Solé. El meu pare, doncs, per part materna, pertanyia a la família Camps de Cervera. Per tant, era cosí germà de Jaume Camps i Balcells, propietari de la farinera situada al raval d'aquesta ciutat. Aquest, per part materna, era parent dels Balcells de Santa Fe de Segarra, casa d'on eixiria Carme Balcells, una persona que tanta importància ha arribat a tenir en el món del llibre.

Jaume Camps i Balcells s'havia casat amb Joaquina Duran i Sanpere, germana de l'illustre cerverí Agustí Duran i Sanpere, que tant treballà al servei de la cultura catalana i, molt especialment, de la de les ciutats de Barcelona i Cervera. Una filla de Jaume Camps i Balcells, Maria Camps i Duran, casada amb Jaume Ferran i Lamich, fou la mare de l'escriptor Jaume Ferran i sogra de Jaume Magre, aquest, fill del diputat d'Esquerra Republicana de Catalunya al primer Parlament de la Catalunya autònoma per Cervera. Jaume Magre, amic meu, quan tornà de l'exili francès, on visqué amb el seu pare, es convertí, encara sota el franquisme, en un important promotor cultural, sobretot a la ciutat de Lleida, on fixà la seva residència. Amb la seva sogra, Maria Camps i Duran, jo era, doncs, cosí germà segon; ha mort a Cervera, als noranta-quatre anys, el 24 de juny de 2003. La seva germana Carme, vídua del pintor Santi Surós, mort el 1982, havia traspassat el 1993. I Jaume Magre, el meu amic, ens ha deixat el 1999.

Disposo —com he dit— d'un arbre genealògic dels Benet

procedents de la casa pairal de Cal Segarrenc de Mafet i d'alguns documents sobre la història de la casa. Em foren facilitats pel meu cosí Josep Maria Benet i de Caparà. Aquest fou un dels caps de l'escoltisme no confessional a Catalunya abans de la guerra civil i, durant aquesta, primerament cap de les Milícies Alpines, després del Regiment Pirinenc núm. 1 de Catalunya i formà part de l'alt comandament de la 43 Divisió de l'Exèrcit republicà. Era un ferm nacionalista català. S'hagué d'exiliar i, com tants altres refugiats, hagué de treballar en feines del camp. Tornà a Catalunya casat amb Marie-Germaine Segurette, una francesa de prop de Tolosa de Llenguadoc. El comandant Benet —que ho era i, de vegades, així l'anomenàvem— es mantingué sempre fidel a la seva ideologia, que continuà servint en la clandestinitat, la qual cosa li reportà ser detingut i jutjat a Madrid, en un consell de guerra, l'any 1963. Ell, com a hereu de Cal Segarrenc, dedicà molts esforços personals i econòmics a mantenir i millorar la casa pairal dels Benet, de Mafet, i a recuperar-ne la història. Recordo amb quina satisfacció em donà un dia un exemplar dels vells goigs «a llahor de la Verge de l'Esperança de la casa pairal dels Benet del Segarrenc, que es venera a la seva capella adjunta a l'església de Sant Llorenç de Mafet, Diòcesi d'Urgell». En ells es parla de la història de Mafet i de Cal Segarrenc, des dels temps en què «fonch un castell» enfront «dels reis moros d'Almenara». Josep Maria Benet coneixia moltes velles llegendes i històries de les terres de l'Urgell. Em va interessar molt la d'un Benet de Cal Segarrenc que —no recordo en quina guerra— tingué una forta activitat, com a guerriller, a les comarques lleidatanes del nord. Actuava amb una tàctica que provocava que semblés que posseïa el do de la ubiqüitat. Tenia per aquelles comarques tres o quatre escamots de guerrillers fidels, inactius, adormits —diríem avui. Ell, amb un dels escamots, parava una emboscada, i tot just vençut l'enemic, després de canviar de cavall, acompa-

nyat d'un sol ajudant, es traslladava a un indret llunyà, on mantenia a la seva disposició un altre escamot. I, havent-s'hi posat al capdavant, tornava a atacar l'enemic, el desorientava i el vencia. Durant els anys de lluita contra el règim franquista, sovint vaig actuar talment que podia creure's que m'inspirava en el comportament d'aquest guerriller avantpassat meu. Sense dirigir cap partit polític en la clandestinitat i només amb la col·laboració d'uns petits i distints grups de persones, que confiaven en mi, vaig aconseguir uns resultats força estimables en la lluita contra el franquisme i al servei de la nació catalana, com anirem veient. Albert Manent, en el seu llibre *El molí de l'ombra*, ha recordat que Dionisio Ridruejo, a mitjan anys cinquanta, referint-se a la meva actuació en la clandestinitat franquista, començà a anomenar-me *El guerrillero*.

La meva mare, Cecília Morell i Segura, natural de Cervera, era filla de Josep Morell i Mora, cerverí, i de Maria Segura i Codina, nascuda a la Prenyanosa. Procedia, doncs, d'una família de la petita pagesia segarrenca, que vivia a la mateixa ciutat de Cervera, al número 38 del carrer dit de les Verges —posteriorment de Francesc Macià, durant la República— i, més endavant, del General Güell, a partir del règim franquista. Abans de casar-se, treballava de sastressa a casa seva per a la sastreria Solé que hi havia al mateix carrer. Em consta que era una excellent operària. Del meu pare, en tinc només notícies vagues i confuses. La meva mare, des que se'n separà, el 1927, quan jo només tenia set anys, mantingué amb els fills un silenci total sobre el seu comportament. I mai no se sumà als atacs que li dirigien els familiars d'ella. Jo crec que la meva mare, malgrat el comportament del seu marit i la separació que li imposaren els familiars, continuà estimant-lo silenciosament. És natural, doncs, que jo en tingui poques notícies. Sé que, abans de casar-se, havia treballat d'escrivent a la farinera del seu cosí, Jaume Camps; que havia estat representant de diverses empreses comercials a Cervera; que,

en la seva joventut, havia participat en la vida política municipal cerverina, signant documents com a president d'un «Comitè de Defensa de Cervera i la seva comarca» i com a portaveu d'una candidatura municipal. En casar-se, amb l'ajut de la família, instal·là una botiga de queviures a la mateixa casa del carrer Major on jo havia de néixer.

Quan jo havia complert uns dos anys, la botiga fracassà. Crec que el caràcter del meu pare, inconstant, dispers i poc responsable, en fou la causa. Els meus pares hagueren d'acceptar de refer la seva vida a Barcelona, invitats per uns parents de la part Morell, que tenien una lleteria i una petita fàbrica de xocolata a la barriada de Sant Andreu de Palomar. Eren Miquel Comas i Puig i Filomena Mora, aquesta, parenta del meu avi matern, Josep Morell i Mora. Amb ells, hi vivia el germà petit de la meva mare, Jaume Morell. Ens oferiren d'anar a viure a un habitatge del carrer de Concepció Arenal, 138, 1r., 1a., el qual corresponia a un dels pisos en què s'havia dividit l'antiga gran masia de Can Magarola. Era un pis que podíem ocupar sense pagar lloguer, però amb l'obligació de guardar la part antiga de la casa on es conservaven mobles i parament dels propietaris.

Entorn de la masia existia encara una gran horta, amb arbres fruiters i, fins i tot, alguns ceps, restes d'una vinya desapareguda. Uns estables, amb vaques, completaven la finca. Aquells parents nostres de Sant Andreu hi compraven la llet que servien a la seva lleteria. La urbanització intensiva d'aquella barriada de Sant Andreu de Palomar, on, aleshores, encara convivia ruralia i industrialització, va fer desaparèixer més tard aquella gran masia, on vaig viure quatre dels primers anys de la meva vida. Després passaria mig any a Cervera i, seguidament, gairebé set a l'Escolania de Montserrat. Posteriorment, tornaria a convertir-me, definitivament, en ciutadà barceloní.

Formo part, doncs, del nombre incalculable de persones

que, procedents de les comarques catalanes, han col·laborat decisivament a fer i mantenir Barcelona, cap i casal de Catalunya. Però, aquesta meva identitat barcelonina no m'ha impedit mai de sentir-me, alhora, un cerverí, un català de la terra ferma i dura de la Segarra. Perquè em sento cerverí i segarrenc, vaig rebre amb una gran il·lusió i satisfacció l'alt honor de ser nomenat «fill il·lustre» de la meva ciutat nadiua, el 30 d'abril de 1991, per la Paeria de Cervera.

A Can Magarola va néixer, l'any 1922, la meva germana Dolors i, tres anys després, el meu germà petit, Francesc. Recordo, encara, el naixement d'aquest com un dia en què a casa es visqué un clima estrany i que, en el tràfec de l'esdeveniment, em vaig sentir abandonat. Ningú no feia cas de mi. Em recordo encara mirant finestra enfora, malgrat que era fosc...

Mentre vaig viure a la barriada de Sant Andreu de Palomar, anava a una escola privada. Crec que era al carrer de Coroleu. Era ben poqueta cosa. Tanmateix, no era pitjor que l'*escuela nacional* que l'Estat espanyol m'oferia a la barriada. De la meva estada en aquella primera escola, no en recordo res. En canvi, recordo que, quan devia tenir uns sis anys, un dia que m'havia esmunyit —en pla d'aventura infantil— a la part de Can Magarola, on els petits teníem prohibit d'anar, vaig descobrir una habitació, amb armaris tancats amb vidrieres, que contenien unes prestatgeries plenes de llibres. Veure tant de llibres reunits em va fer una forta impressió. Alguns eren molt grossos i un bon nombre relligats en pell. Una pell que jo, aleshores, no sabia que se'n deia pergamí. Anys més tard, vaig descobrir que aquells llibres, que tant m'havien impressionat, eren de Dret en la seva majoria i que havien format part de la biblioteca dels Magarola, amos de la finca, alguns dels quals havien estat notables juristes.

Mentrestant, a casa les coses no rutllaven: el pare no arribava a establir-se en cap feina. Sovint es trobava parat. Per tant, la mare havia de fer esforços extraordinaris per

aconseguir d'ingressar el mínim necessari per tirar endavant una família, amb tres criatures, la més gran de les quals era jo. La veig encara inclinada, durant hores i hores, sobre una màquina de cosir d'aquella època. Sé que s'havia especialitzat en la confecció d'armilles, les quals destinava al sastre Huc, de Barcelona. Em sembla recordar que els fills d'aquest serien els creadors de l'empresa Autocars Julià. La meva mare sempre tingué un bon record de «lo sinyor [*sic*] Huc», com ella l'anomenava, amb el seu parlar lleidatà, que no perdé mai, tot i haver viscut els darrers vint-i-cinc anys de la seva vida a Barcelona.

Naturalment, la situació econòmica de casa influïa en la nostra alimentació. Era suficient, certament, però generalment molt primària —diguem-ho així. Segurament per això em quedà gravada la visió d'uns veïns que sovint per berenar menjaven pa untat amb mantega, ensucrat, amb unes preses de xocolata. La mantega era quelcom desconegut a casa meva. No ho era, en canvi, la xocolata, perquè els meus oncles de Sant Andreu —com he dit— eren propietaris d'una petita fàbrica d'aquest producte. El dia que anàvem a visitar-los, i ens deixaven entrar a l'obra, era festa grossa. Després de tastar tota la xocolata que volíem, en marxar, ens en donaven una bona ració per endur-nos-la a casa. En la gairebé sempre difícil situació en què vivíem, l'ajut que rebíem dels oncles de Sant Andreu era molt important. I, per tant, el seu domini sobre la meva família, molt fort.

Després d'haver complert jo sis anys, aquests oncles i l'oncle Ramon Morell, de Cervera, l'hereu de la família, decidiren que, mentre no es resolguessin definitivament els problemes econòmics que angoixaven casa meva, a conseqüència de la situació laboral del meu pare, jo em traslladés a viure a Can Morell, a Cervera. El meus dos germans petits, però, de moment continuarien vivint amb els meus pares a Can Magarola.

Traslladat a Cervera, vaig poder assistir durant el curs 1926-1927 al col·legi del Cor de Maria, dels claretians, instal·lat en una ala de l'edifici de la vella universitat cerverina. Tinc pocs records de la meva curta estada en aquest col·legi. Però, en el meu arxiu trobo, datat el 29 de juny de 1927, un *Diploma Honorífico*, corresponent a aquest curs, en el qual se'm concedia la nota *Sobresaliente 1º*, «por la aplicación y aprovechamiento demostrado». És ben segur que, a la meva família, els havia de fer goig de veure aquest diploma, ple de coloraines...

En els primers mesos d'aquest any 1927, arribaren també a Can Morell, a Cervera, la meva mare amb els meus dos germans petits, per tal de passar-hi una temporada, segons se'm digué. Però, en realitat, l'objectiu del viatge, organitzat conjuntament pels meus oncles de Sant Andreu i els de Cervera, era separar el matrimoni, perquè el meu pare continuava sense resoldre la seva situació econòmica i laboral, i no podia mantenir-nos. Des d'aquell moment, ells visqueren, de fet, separats. Jo, poc després, entraria a l'Escolania de Montserrat. Però, abans, el dia 8 de setembre vaig fer la primera comunió a l'església de Sant Antoni de Cervera —com he dit anteriorment. Sol, sense cap solemnitat, sense un vestit nou, ni rebre un regal, ni poder convidar els meus cosins i amics...